Hz. LOKMAN

- Lokman, Kur'ân-ı Kerîm'de ismi sadece bu surede geçen, aynı zamanda surenin de ismiyle anıldığı salih bir kişidir. Âlimlerin çoğunluğu, Lokman'ın peygamber olmadığını, ancak Allah'ın kendisini bilgi ve hikmetle şereflendirdiğini belirtirler. İslâm öncesi Arap toplumunda da onun bilge bir kişi olduğu kabul edilir, saygıyla anılırdı. İslâm tarihi kaynaklarında ve tefsirlerde soyu, milliyeti, hayatı ve sözleriyle ilgili güvenilirliği tartışmalı çeşitli rivayetler vardır.

Nesebi:

- Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarında Hz. Lokman’ın adı geçmez.
- İbn İshak'a göre Lokman'ın nesebi dördüncü kuşakta Hz. İbrahim'in babası Âzer'e ulaşır. Mukâtil'e göre ise, Hz. Eyyub’un kızkardeşinin veya teyzesinin oğlu idi. Onun Âd kabilesinden veya Habeşli bir köle olduğu da belirtilmiştir
- İkrime'ye göre Lokman bir nebidir. Ancak onun bir hakim (hikmetli kişi) olduğunda âlimlerin ittifakı vardır

Hayatı:

- Hz. Lokman uzun müddet yaşamıştır. Eski Arap geleneğinde cahiliyye devri insanları bu zata Lukmânü'l-Muammer diyorlardı. Onun yedi kartalın ömrü kadar uzun yaşadığına inanılırdı. Ebû Hâtim es-Sicistâni'nin "Kitâbül-Muammarîn" adlı eserinde Lokman, Hızır'dan sonra uzun yaşayan ikinci şahsiyet olarak yer alır. Yedi kartal ömrü beş yüz altmış yıl yapsa da çeşitli rivayetlerde onun bin, hatta üç bin-üç bin beş yüz yıl yaşadığı bile ileri sürülmüştür.
- Hz. Davud'a yetişti ve ondan ilim aldı. Sanat sahibi idi.

Lokman’ın Kur’an’daki Öğütleri:

- وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

- ***Lokman 12: Andolsun biz Lokman'a: Allah'a şükret! diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır.***

Hikmet ve Şükür:

- Müfessirler Lokmân'a verildiği bildirilen hikmeti, **"din konusunda derin bilgi, sahih inanç, akıl, yerinde ve doğru konuşma, isabetli görüş ve davranış"** olarak açıklamışlardır. Hikmet; hem doğru bilgi, inanç ve düşünceyi hem de bu zihnî birikimin mümkün olan en mükemmel şekilde hayata geçirilmesini ifade eder.
- Bilgi birikimi olan bir insan bu birikimini doğru, yerinde ve gerektiği ölçüde kullanmaz yahut yanlış yerlerde kullanırsa bu insana âlim denebilirse de hakîm denemez; çünkü hikmet kavramı, "bilgiyi yerli yerince kullanma" anlamına da gelir. Buna göre bilgisini doğru ve gerektiği şekilde kullanmayan insan, bilginin şükrünü verine getirmemiş olur; bilgisini belirtildiği şekilde kullanan ise şükür ödevini yerine getirdiği gibi bunun faydasını da yine kendisi görmüş, sonuçta onu kendisi için faydalı hale getirmiş olur.

- وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

- ***13. Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti.***

Şirk Büyük Bir Zulümdür

- لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {اَلَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ}

- ***«İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır»*** mealindeki En'âm suresi'nin 82. ayeti nazil olunca sahabeler:

- قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، فَأَيُّنَا لَا يَظْلِمُ نَفْسَهُ؟

- "Ey Allah'ın Resulü! Bizim hangimiz nefsine zulmetmez ki...?" dediklerinde, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

- قَالَ: لَيْسَ ذَاكَ، هُوَ الشِّرْكَ، أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: {لَا تُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ} [لقمان: 13]

- *Bu ayetteki zulüm sizin sandığınız gibi değildir. O zulüm, şirk demektir. Lokman'ın oğluna nasihat ederken,* ***“Allah'a şirk koşma. Zira şirk en büyük zulümdür”*** *dediğini işitmediniz mi?"*[1]

[1] Buhar, İbn Hanbel.

- وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

- ***14. Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.***
- Surenin, Lokmân‘ın oğluna öğütlerine ayrılan bölümünde, araya ana babaya itaat konusundaki bu iki âyetin girmesiyle ilgili iki farklı açıklama yapılmıştır.
- Bir yoruma göre bu iki âyet de Lokmân'a ait sözlerdir. Buna göre âyetin başında "Allah bana buyurdu ki..." şeklinde bir ifade takdir etmek gerekir. Diğer bir yoruma göre bu âyetler araya sokulmuş bir açıklama

mahiyetinde olup amaç, ana babaya saygının önemini, ayrıca bunun sınırını ve Allah'a saygıyla ilişkisini ortaya koymaktır.

- ***"Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur"*** şeklinde çevirdiğimiz ifade, emzirmenin normal süresi iki yıl kadar olmakla birlikte bunun mutlaka tamamlanması gerekmediğine, ana-baba isterlerse çocuğun iki yıl dolmadan da sütten kesebileceğine işaret eder.
- Allah'a minnettarlıkla ana babaya minnettarlığın birlikte emredilmesinin sebebi, Allah'ın insanı var edip onu nimetleriyle rızıklandırması, ana babanın da insanın hem dünyaya gelmesine vesile olması hem de hayatının en zayıf dönemlerinde, çocukluğunda, hastalığında ona kol kanat germesi, yetiştirip büyütmesi, beslemesi ve eğitmesidir. Âyette annenin fedakârlığına özel bir vurgu yapıldığı görülmekte, dolaylı olarak onun daha çok ilgi ve sevgi beklediğine işaret edilmektedir.

- وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفاً وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

- ***15. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.***

- Anne-Babaya iyilik etmek konusundaki başka bir ayet:
- وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
- ***Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.***[2]

---

[2] Ankebut, 29/8.

Allah’a İsyan Olan Konuda Kula İtaat Olmaz:

- وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا

- ***Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.***[3]

[3] Ahzab, 33/36.

- يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

- ***16. (Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.***

- يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

- ***17. Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.***

- İnsanın iyi ve itaatkâr bir kul olduğunu gösteren üç örnek davranışın sıralandığı 17. âyetteki "namaz" Allah'a kulluk ödevini, "iyi olanı emredip kötü olana karşı koymak" toplumsal davranışlar karşısındaki kulluğun gerektirdiği yapıcı tutumu, "sabır" ise maddî ve sosyal çevreden gelen sıkıntıları, belâları birer imtihan bilip metanetle karşılama olgunluğunu yansıtır.

- وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ
- ***18. Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.***
- Kibirden kaçınmakla ilgili başka bir ayet:
- وَلا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا
- ***Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.***[4]

---

[4] İsra, 17/37.

- وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

- ***19. Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.***

Hadislerde Lokman'ın Sözleri

- Rasulullah buyurdular ki:

- إِنَّ لُقْمَانَ الْحَكِيمَ كَانَ يَقُولُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا اسْتُوْدِعَ شَيْئًا حَفِظَهُ

- *"Hakim Lokman, şöyle derdi: Şüphesiz Allah bir şeyi emânet aldığı zaman onu korur."*[5]

[5] İbn Hanbel.

Lokman’dan Rivayet Edilen Diğer Öğütler

- Lokman şöyle derdi:
- يَا بُنَيَّ، لَا تَعَلَّمِ الْعِلْمَ لِتُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ لِتُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ،
- "Yavrum, ilmi âlimlere karşı böbürlenmek, sefihlerle münazarada bulunmak ve meclislerde gösteriş yapmak için öğrenme!
- أَوْ تُرَائِيَ بِهِ فِي الْمَجَالِسِ، وَلَا تَتْرُكِ الْعِلْمَ زُهْدًا فِيهِ، وَرَغْبَةً فِي الْجَهَالَةِ. يَا بُنَيَّ اِخْتَرِ الْمَجَالِسَ عَلَى عَيْنِكَ، وَإِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ، فَاجْلِسْ مَعَهُمْ، فَإِنَّكَ إِنْ تَكُنْ عَالِمًا، يَنْفَعْكَ عِلْمُكَ، وَإِنْ تَكُنْ جَاهِلًا، يُعَلِّمُوكَ،

- Gınâ göstererek ve cehalete düşerek ilmi terketme! Yavrum, meclisleri ihmal etme! Allah'ı anan bir topluluk gördüğünde onlarla otur. Eğer âlimsen ilmin işine yarar; cahilsen onlar sana öğretirler.
- وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِمْ بِرَحْمَتِهِ، فَيُصِيبَكَ بِهَا مَعَهُمْ،
- Umulur ki Allah onlara rahmetini lütfeder, onlarla beraber sana da ulaşır.
- وَإِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا، لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ، فَلَا تَجْلِسْ مَعَهُمْ، فَإِنَّكَ إِنْ تَكُنْ عَالِمًا، لَا يَنْفَعْكَ عِلْمُكَ، وَإِنْ تَكُنْ جَاهِلًا، زَادُوكَ غَيًّا، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِمْ بِعَذَابٍ فَيُصِيبَكَ مَعَهُمْ

- Allah'ı anmayan bir topluluk gördüğünde onlarla oturma. Eğer âlimsen ilminin sana bir yararı olmaz; cahilsen onlar seni saptırırlar. Allah onları azabına düçar kılar, sana da onlarla beraber isabet eder"[6]

---

[6] Darimi.

- Hakîm Lokman oğluna şu tavsiyede bulunmuştur:
- يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءَ، وَزَاحِمْهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ، كَمَا يُحْيِي اللَّهُ الْأَرْضَ الْمَيْتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ
- Yavrum âlimlerin yanında otur ve dizlerinle onlara çok yaklaş. Çünkü Allah, gökten indirdiği yağmurla ölü toprağı dirilttiği gibi, kalbleri hikmet nûruyla diriltir.[7]

[7] Muvatta.

- Sa'lebî, Lokman'ın, dünyada sıkıntı çekenin refahtakinden hayırlı olduğunu; dünyayı ahirete tercih edenin dünyada da, ahirette de kaybedeceğini; malın sıhhat, nimetin nefis temizliği gibi olmadığını; doğru söz, emaneti yerine teslim ve boş yere konuşmayı terkin hikmeti doğurduğunu söylediğini nakleder. Yine onun nakline göre Lokman oğluna şöyle dedi:
- "Dünya derin bir denizdir. Çokları onda boğulmuştur. O denizde senin gemin Allah'dan takvâ olsun. Bineğin Allah'a imanın ve yolun Allah'a tevekkül olsun. Umulur ki kurtulursun; tamamen kurtulacağını da sanmam. Yavrum, insanlar ibadet ve taatte her gün noksanlaştıkları halde nasıl olur da vadolunduklarından korkmazlar! Yavrum! Dünyadan yetecek kadar al, ona kapılma, bu ahiretine zarar verir.
- Dünyadan el etek de çekme, yoksa insanlara yük olursun. Oruç tut, bu şehvetini keser. Seni namazdan alıkoyan orucu tutma, çünkü Allah'ın katında namaz oruçtan daha büyüktür... Yavrum! İyiliği ondan anlayana

yap. Nitekim koç ile kurt arasında dostluk olmadığı gibi; iyi ile kötü arasında da dostluk olmaz. Çekişmeyi seven hakarete uğrar, kötülük olan yerlere giden töhmet altında kalır, kötülüğe yaklaşan kendini kurtaramaz ve dilini tutmayan pişman olur.

- Yavrum! iyilerin hizmetinde bulun; fakat kötülerle dostluk kurma. Yavrum! Güvenilir kimse ol ki zengin olasın. Kalbin günah lekeleriyle dolu olduğu halde insanlara, Allah'dan korkuyormuşsun gibi görünme. Yavrum, âlimlerle bir arada bulun ve onların dizinin dibinden ayrılma; fakat onlarla tartışmaya da girme, yoksa sohbetlerinden seni mahrum ederler. Onlara bir şey sorarken nazik davran. Seni ihmal ettiklerinde onlara bıkkınlık verme, yoksa senden usanırlar.
- Yavrum! her şeyi arkanı dönerek isteme ve yüzün dönük olarak da ondan uzaklaşma! Zira bu, basîreti azaltır ve aklı zayıflatır. Yavrum, küçükken edepli olursan, büyüdüğünde faydasını görürsün! Yavrum, yolculuğa çıktığında, onu çekip götürebileceğin bir yerde olmadıkça,

hayvanından emin olma; çünkü onun sırtı çabuk yağır olur ve bu hakimlerin işlerinden değildir. Gideceğin yere yaklaştığında da hayvanından in ve yürü; kendinden önce onu doyur.

- Gecenin ilk saatlerinde yolculuğa çıkmaktan sakın! Sana gecenin yarısına kadar dinlenip gece yarısından sonra yola çıkmanı tavsiye ederim. Sefere çıkarken yanına kılıcını, mest'ini, sarığını, elbiseni, su kabını, iğne ve ipliğini, biz'ini (saraç iğnesi) al! Ayrıca yanında sana ve beraberindekilere yetecek kadar ilâç bulundur. Arkadaşlarınla, Allah'a isyanın dışındaki hususlarda uyum sağla ve onlara vefâ göster! Yavrum, kanaatkâr görünmekten sakın, zira bu tavrın sana gündüzleri şöhret, geceleri ise şüphe getirir.
- Yavrum, kendini unutup da insanlara iyiliği emretme! Yoksa senin durumun, insanlara ışık verdiği halde kendisi yanarak tükenen kandile benzer! Yavrum, küçük işleri umursamazlık etme! Çünkü küçük, yarın büyüğe dönüşür. Yavrum, yalan söylemekten sakın! Çünkü yalan,

dînini ifsat eder, insanların yanında mürüvvetini noksanlaştırır ve bu durumda da utanma duygun yok olur; değerin düşer, makam ve mevkiin elden gider; küçümsenirsin, konuştuğun zaman sözün dinlenmez, söylediğine itibar edilemez. Bu duruma düşüldüğünde de yaşamanın zevki kalmaz!

- Yavrum, kötü huydan, sıkıntı vermekten, sabırsızlıktan sakın! Bu hasletler karşısında hiç bir arkadaşın sana dürüst davranmaz ve seninle aralarında dâima bir mesafe bırakırlar. İşini sev; sık sık karşılaştığın olaylar karşısında sabret! İnsanlara karşı güzel huylu ol! Zira huyu güzel olan, herkese güler yüz gösteren ve bunu yaygınlaştıran, iyiler yanında nasîbini alır; ona karşı iyi kimseler sevgi besler, kötüler de ondan uzaklaşır.
- Yavrum, gönlünü kederlerle ve kalbini üzüntülerle meşgul etme. Aç gözlülükten sakın. Takdire rıza göster. Allah tarafından sana verilene kanaat et ki hayatın güzelleşsin, gönlün sürurla dolsun ve hayattan zevk

alasın. Eğer dünya zenginliklerinin senin için bir araya getirilmesini istersen, insanların ellerinde olanlara göz dikme! Zira peygamberleri bulundukları mertebeye ulaştıran şey insanların ellerinde bulunanlara göz dikmemeleridir. Yavrum, dünya hayatı kısadır. Senin oradaki ömrün ise daha da kısadır. Bu kısa ömrün de daha az bir kısmı geride kalmıştır.

- Yavrum, iyiliği ehline yap, ehil olmayana iyilik yapma; yoksa o, dünyada boşa gider, ahirette de sevabından mahrum olursun. İktisatlı ol, savurgan olma; cimrilik derecesinde mala sarılma, israfa varacak şekilde de onu dağıtma! Yavrum, hikmete sarıl ki onunla ikram göresin, onu yücelt ki sen de üstün tutulasın. Hikmet ahlâkının en üstünü Allah'ın dinidir. Yavrum, hasedçinin üç belirgin özelliği vardır: Gıyabında dostunu çekiştirir, yanında olduğu zaman ona yaltaklanır, o bir musibete duçar olduğunda da ona sevinir"

******

- Bir gün efendisi, gelen misafiri için, Lokman'a en iyi ne varsa onu ikram etmesini söyler. O da koyun dili ve yüreği getirir. Bir başka gün yine misafir için bu defa en kötü ne varsa onu çıkarmasını söylediğinde aynı şeyleri verdiğini görünce, sebebini sorar. Lokman, iyi bir dil ve yürekten daha iyi bir şey olmadığı gibi, kötü bir dil ve yürekten de daha kötü bir şey bulunmadığı cevabını verir.